

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
ГОЛОВНЕ ТЕРИТОРІАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ЮСТИЦІЇ У
КІРОВОГРАДСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Методичний посібник
Дія нормативно-правових актів в просторі,
часі та за колом осіб

Кіровоград
2015

Методичні рекомендації підготовлені
Головним територіальним управлінням
юстиції у Кіровоградській області

«Дія нормативно-правових актів у просторі, часі та за колом осіб»

Зміст:

Вступ

1. Дія нормативно-правового акта в просторі
2. Дія нормативно-правового акта в часі
3. Дія нормативно-правового акта за колом осіб

Використані джерела

Вступ

Всі нормативно-правові акти мають визначені часові, територіальні обмеження (кордони) свого існування і дії, а також розповсюджуються на визначене коло осіб (суб'єктів права). Для практики безпосереднє значення має проблема межі дії нормативних актів. Вона включає в себе три питання: з якого моменту і по який нормативний акт має юридичну силу; на яку територію він розповсюджує свій регулюючий вплив і які його адресати. Нормативні акти регулюють різні за своїм характером відносини.

1. Дія нормативно-правового акта в просторі

У правозастосовній діяльності часто виникає питання території, на якій діє той чи інший нормативно-правовий акт. Дія нормативних актів у просторі зв'язується з їхнім поширенням на державну територію. До неї відносять державу в цілому, відповідний регіон, адміністративно-територіальну одиницю, відповідне підприємство, установу, організацію.

Нормативно-правові акти України поширюються на територію всієї країни.

Під територіальною дією нормативно-правових актів розуміється поширення законодавства в межах території держави, до якої відноситься:

- суходільний простір - земна територія;
- водний простір - внутрішні води всередині державних кордонів і територіальні води в межах 12 морських миль;
- повітряний простір над державними межами - на висоті до 110 кілометрів (верхня висотна межа повітряного простору міжнародним правом остаточно не встановлена, проте зазвичай вважається, що висотна межа повітряного простору складає близько 100-110 км від поверхні Землі, тобто найменшу стійку висоту орбіти штучних супутників Землі);

- надра та континентальний шельф.

Екстериторіальна дія нормативно-правового акта завжди регулюється міжнародними договорами і передбачає поширення

законодавства певної держави за межами її території.

Вона відома як право екстериторіальності держав - порядок,

відповідно до якого установи або фізичні особи,

що розташовані або перебувають на території іншої

держави, розглядаються як такі, що розташовані або перебувають на власній території і підвладні законам і юрисдикції власної держави, та поширюється на:

- космічні об'єкти під прапором і гербом держави;

- трубопроводи;

- підводні кабелі та нафтові морські вишки;

- повітряні, військові та торговельні судна у відкритому морі, які ходять під державним прапором;

- території дипломатичних представництв і консульств за кордоном.

Правом екстериторіальності користуються військові кораблі та літаки, що з дозволу певної держави знаходяться на її території, але розглядаються як частина території іншої держави.

2. Дія нормативно-правового акта в часі

Важливе значення для правозастосування має чинність нормативно-правового акта. Дія нормативно-правового акту у часі передбачає:

- момент вступу

нормативно-правового акта в дію;

- момент припинення дії нормативно-правового акта;
- зворотна дія нормативно-правового акта.

Розглядаються такі варіанти вступу нормативно-правового акта в дію:

- термін установлюється в самому нормативному акті чи спеціально прийнятому акті (разом з опублікуванням Закону України від 10 березня 1994 р. "Про державну таємницю" була опублікована Постанова Верховної Ради України "Про порядок введення в дію Закону України "Про державну таємницю", де зазначено, що він вступає в дію з дня опублікування);

- якщо нормативний акт не публікується, то з моменту його одержання виконавцем;

- з моменту ухвалення (Конституція України);

- з моменту опублікування;

- нормативно-правові акти, у яких не вказано час набрання чинності і щодо якого не було постанови про порядок введення в дію, вступають у силу по всій території України одночасно після закінчення 10-денного строку з дня офіційного опублікування;

- нормативно-правовий акт (рішення), ухвалені в результаті референдуму, вводяться в дію з моменту їх опублікування, якщо в них самих не визначений інший строк.

Момент припинення дії нормативно-правового акта настає внаслідок:

- закінчення терміну дії, на який видавався акт (за умови, що він був зазначений в нормативно-правовому акті);

- прямої відміни конкретного акта;

- фактичної відміни акта іншим актом, прийнятим з того самого питання;

- із зміною обставин, для врегулювання яких було прийнято нормативно-правовий акт².

Закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують кримінальну, адміністративну відповідальність особи;

Загальне правило таке: "Норма права зворотної сили не має". Але існують винятки, наприклад у кримінальному,

адміністративному законодавстві передбачено, що у випадку коли нормативний акт, що був прийнятий після скоєння правопорушення, пом'якшує чи звільняє від юридичної відповідальності, то він має зворотну силу, а якщо установлює чи обтяжує відповідальність особи, то норми даного акту зворотної сили не мають.

3. Дія нормативно-правового акта за колом осіб

Порядок дії нормативно-правового акта за колом осіб підлягає загальному правилу: всі особи, що перебувають на території держави тимчасово або постійно, підпадають під дію її приписів. У цьому виявляється тісний зв'язок двох меж дії нормативно-правового акта: за колом осіб і в просторі (територіальна дія).

Всі особи – суб'єкти права:

громадяни держави;

іноземні громадяни (у тому числі особи, що володіють дипломатичними імунітетом і привілеями);

особи без громадянства (апатриди);

особи з подвійним громадянство (біпатриди);

біженці;

почесні громадяни;

усі внутрішньодержавні, спільні, іноземні, міжнародні організації, які не користуються правом екстериторіальності.

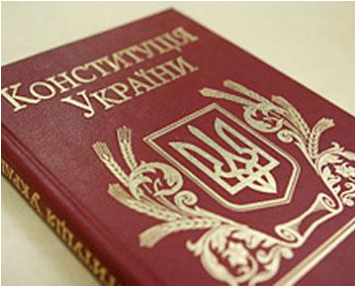
Види нормативно-правового акта у дії за колом осіб:

1) Загальної дії – розраховані на всіх осіб, що перебувають на території держави. Низка законів, насамперед кримінальних, поширюються на громадян держави незалежно від місця їх перебування (у тому числі за кордоном); на осіб без громадянства, що постійно проживають в Україні, якщо на території України такі особи притягнуті до кримінальної відповідальності за КК України.

2) Спеціальної дії – розраховані на певне коло осіб. Деякі закони поширюються на всіх індивідуальних і колективних суб'єктів. Інші – лише на конкретну категорію осіб (пенсіонерів, військовослужбовців, лікарів, вчителів тощо). Їх дія в просторі та за колом осіб не зберігається.

3) Виняткової дії – роблять вилучення з нормативних актів загальної і спеціальної дії в процесі реалізації їх приписів (як правило, шляхом прийняття правозастосовних актів).

Так, іноземні громадяни й особи без громадянства зрівняні в правах і обов'язках громадянами держави (головним чином, у соціально-правовому статусі). Однак є деякі випадки в політико-правовому статусі і ряді інших. Їм не надаються окремі права і на тих не покладаються певні обов'язки: обирати і бути обраними в представницькі органи країни, бути судьями, перебувати на службі в Збройних силах.

Винятковість дії актів спостерігається відносно осіб, які користуються правом екстериторіальності. Глави держав і урядів, співробітники дипломатичних і консульських представництв, деякі інші іноземні громадяни (члени екіпажів військових кораблів, військовослужбовці військових частин тощо), що перебувають на території не власної держави, наділені імунітетом – дипломатичним, консульським тощо, який встановлює певні пільги. Ці особи користуються особистою недоторканістю. Вони звільняються від юрисдикції держави перебування в питаннях, пов'язаних з їх службовою діяльністю. Власним правом екстериторіальності користуються і дипломатичні представники України в період їх перебування в інших країнах.

Так, працівники дипломатичних представництв мають дипломатичні імунітети (виняток зі сфери дії юрисдикції країни перебування; незастосування до них засобів примусу, санкцій, передбачених національним правом) і дипломатичні привілеї (особисті пільги, переваги). Дипломатичні агенти та їх житла є недоторканими. Вони звільняються від кримінальної, адміністративної, цивільної і будь-якої іншої відповідальності перед державними органами країни перебування щодо службової діяльності. Вони мають фіскальний (податковий) імунітет, а також право на безмитне провезення багажу і звільнення від його огляду та ін. Дипломатичних агентів можна

об'явити персоною нонграта, але до них не можуть бути застосовані заходи державного примусу.

Дещо меншим є обсяг консульських імунітетів і привілеїв. Імунітетом користуються також службовці міжнародних організацій на підставі статутів цих організацій або спеціальних угод.

В ч. 2 і 3 ст. 57 Конституції України містить чітке правило: «закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення в порядку, встановленому законом.» І якщо це правило порушується, то вони не є чинними.

Більш детально це питання регулює Указ Президента України від 10 червня 1997 року №503/97 «Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів і набрання ними чинності».

Ст. 1 Указу визнає офіційними друкowanими виданнями «Офіційний вісник України», «Відомості Верховної Ради України», «Урядовий кур'єр», газета «Голос України», «Офіційний вісник Президента України». Акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України можуть бути в окремих випадках офіційно оприлюднені через телебачення і радіо.

Отже, на порядок дії НПА за колом осіб поширюється загальне правило: закон діє стосовно всіх осіб, які перебувають на території його дії і є суб'єктами відносин, на які він розрахований.

Використані джерела

1. Конституція України.
2. Указ Президента України від 10 червня 1997 року №503/97 «Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів і набрання ними чинності».
3. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. — Харків: Право, 2009.

